

Kutu 2.1

Firma Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde, reel sektör firmaları ile yüz yüze yapılan görüşmelere dayanan "Reel Sektöre İktisadi Mercek" adı altında çalışmalar yürütülmektedir.¹ Bu kutuda, ekim-aralık 2022 döneminde yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular özetlenmektedir.

Yılın son çeyreğinde talep ve üretim koşullarındaki ılımlı görünüme olumlu yatırım duruşunun da eşlik ettiği görülmektedir. Maliyet baskısındaki hafifleme devam ederken, enerji maliyetlerinin sınırlayıcı etkisinin sürdüğü anlaşılmaktadır.

Görüşmelerden edinilen bilgiler yılın son çeyreğinde yurt içi ve yurt dışı talep koşullarında önceki çeyreğe kıyasla sınırlı bir iyileşme olduğuna işaret etmektedir. Yurt içi talep algısındaki iyileşme, finansman maliyetlerindeki düşüş ve maliyet baskısındaki hafifleme bu görünümün arkasında yatan temel nedenler olarak öne çıkmıştır.

Dayanaksız ve yarı dayanıklı mal satışlarındaki yavaşlamanın kampanyaların desteğiyle dengelendiği, dayanıklı mallarda ise özellikle beyaz eşya, elektronik ve mobilya gibi ürünlerde satışların güçlü seyrettiği gözlenmiştir.

Yurt içi satışlar, üçüncü çeyrekteki zayıflamanın ardından kademeli bir toparlanma göstermiştir. Yeni yılda ücretlerde artış ve fiyatlarda güncelleme olacağı beklentileriyle başta dayanıklı mallarda olmak üzere tüketici talebinin öne çekildiği, kampanyaların da desteğiyle satışların beklenenden daha iyi gerçekleştiği anlaşılmıştır. Turizm faaliyetlerinin canlı olduğu bölgelerde yerleşik olmayanlara satışlar olumlu seyrini sürdürmüştür.

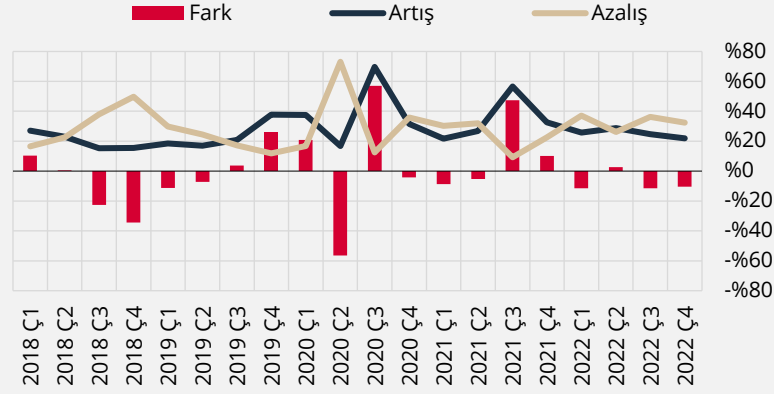
Temel gıda dışında kalan gıda ürünlerinin satışları görece yavaş seyrederken, temizlik ve kişisel bakım ürünleri gibi hızlı tüketim grubunda bayilere yapılan satışların son çeyrekte hızlandığı aktarılmıştır. Turist ve yabancı alımları ve yıl sonu kampanyaları sayesinde hazır giyim satışlarının öngörülenden daha iyi seyrettiği vurgulanmıştır. Beyaz eşya firmalarında satışların canlı seyrettiği, son dönemde özellikle kredi kartı imkânlarının satışlara olumlu yansıdığı vurgulanmıştır. Mobilyada biriken stokların ve görece yatay seyreden maliyetlerin üretici firmaların kampanyalar düzenleyerek satışlarını artırabilmesine olanak sağladığına dikkat çekilmiştir. ÖTV düzenlemesinin, filo alımlarının ve yeni yılda araç fiyatlarında artış beklentisinin talebi canlandırdığı, arz kısıtının görülmediği hafif ticari satışlarının gücünü koruduğu ifade edilmiştir. Konut talebinin, yeni yılda konut finansman desteklerinin artacağı beklentisine bağlı olarak ötelendiği dile getirilmiştir.

İhracatın dönem başı beklentilerine göre daha olumlu bir seyir izlediği görülmüştür.

Küresel enflasyon, resesyon beklentisi ve Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin belirsizliklerin yurt dışı talep üzerinde oluşturduğu baskının çeyrek genelinde devam ettiği gözlenmiştir. Bununla birlikte Avrupa'da talep koşullarının öngörüldüğünden ılımlı seyretmesi, savaş nedeniyle oluşan Türkiye lehine pazar avantajları ve firmaların pazar çeşitlendirmesine yönelik başarılı girişimleri bu baskıyı hafifletmiştir. Bu doğrultuda, ihracatın dönem başı beklentilerine göre daha olumlu bir seyir izlediği anlaşılmıştır.

Sektörel bazda bakıldığında otomotiv ve makine ihracatının olumlu bir görünüm sergilediği, beyaz eşya ve kimya ihracatının yıl genelindeki görünümünü koruduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte tekstil, hazır giyim, ana metal ve inşaat bağlantılı sektörlerde faaliyet gösteren firmaların talepteki yavaşlamayı daha fazla hissettiği ifade edilmiştir. Turizmde yurt dışı talepte önceki çeyrek görünümünün korunduğu, sezonun uzaması sayesinde ekim ve kasım aylarında yüksek doluluk oranlarının yakalandığı aktarılmıştır.

¹ Bu çalışmanın temel amacı; farklı sektörlerdeki firmalarla görüşmeler yaparak dönemsel üretim, yurt içi ve yurt dışı satış, yatırım, istihdam, kredi koşulları, maliyet ve fiyat gelişmelerine ilişkin zamanlı bilgi edinmek, iktisadi faaliyeti yakından takip etmek ve TCMB ile reel sektör temsilcileri arasındaki iletişimi geliştirmek olarak belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, para politikası kararları için nitelikli ve zamanlı bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Görüşmeler sektörel, bölgesel ve ölçek düzeyinde toplam iktisadi faaliyet içindeki ağırlıkları dikkate alınarak oluşturulan örneklem çerçevesinde imalat sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki firmalar ile gerçekleştirilmektedir. Grafikler, firma görüşmelerinden elde edilen anekdotal bilgilerin konularına göre sayısallaştırılmasıyla üretilmektedir. Bu çalışma, firma görüşmeleri esas alınarak yapılan değerlendirme ve çıkarımları içermekte olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşlerini yansıtmamaktadır. Elde edilen bilgi, bulgu ve grafikler daha sonra yayımlanacak resmi istatistik, bilgi ve bulgularla farklılık gösterebilir.

Grafik 1: Firmaların Talep Algısı* (Önceki Çeyreğe Göre)

Kaynak: TCMB RESİM.

* Talep algısı, firmaların mevcut satış gerçekleştirmeleri, siparişleri ve beklentileri dikkate alınarak yapılan değerlendirmeyi göstermektedir. Fark olarak gösterilen seri, bir önceki çeyreğe kıyasla talep algısı olumlu olan firmalar ile olumsuz olan firmalar arasındaki farkı göstermekte olup talep algısındaki değişimin boyutuna değil firmalar arası yaygınlığına ilişkin bilgi sunmaktadır.

Yılın son çeyreğinde talep gelişmelerinin üretim faaliyetini desteklediği görülmüştür.

Talep gelişmeleri özellikle yurt içi pazara yönelik çalışan firmaların üretim faaliyetlerini olumlu etkilemiştir. Üretim faaliyetlerinin görece canlı seyrettiği sektörlerden otomotiv ana sanayinde tedarik sıkıntılarının azalması, yıl boyu üretim duruşlarını telafi etme eğilimi ve ticari araç talebindeki güçlü seyir üretimi desteklemiştir. Mobilya imalatında ise yeni yılda beklenen fiyat ve ücret artışları öncesinde öne çekilen talebin etkili olduğu gözlenmiştir. Makine-teçhizat sektöründe faaliyet gösteren firmaların katma değerli üretim yapısı nedeniyle AB talebindeki zayıflamanın etkisinin sınırlı kaldığı ve diğer pazarlarla telafi edilebildiği bilgileri paylaşılmıştır. Kimyada, özellikle boya ve temizlik ürünleri alt sektörlerinde üretimin gücünü koruduğu ifade edilmiştir. İnşaat üretiminde, önümüzdeki döneme ilişkin beklenen konut finansman destekleri öncesinde canlanma sinyalleri alınmıştır. Tekstil, hazır giyim, çimento-seramik ve ana metal ise üretimde yavaşlamanın yaygın olarak dile getirildiği sektörler olmuştur.

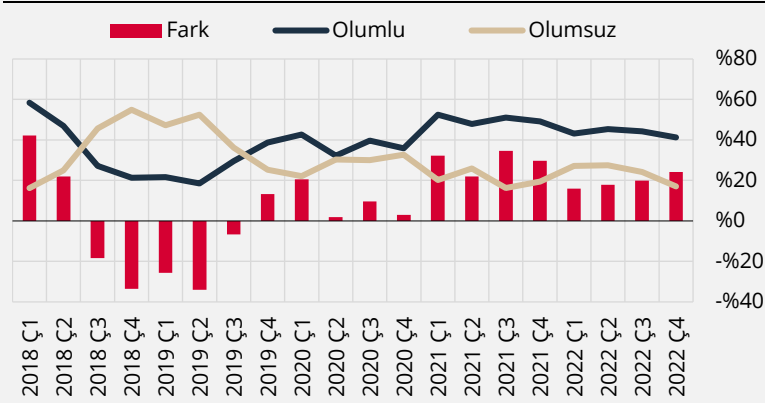
Yılın dördüncü çeyreği itibarıyla firmaların gelecek on iki aylık döneme ilişkin yatırım duruşunda toparlanma devam etmiştir.

Genel olarak firmaların iktisadi faaliyet koşullarına yönelik olumlu beklentilerinin ve hedefli kredi politikalarının sağlamış olduğu finansman kolaylıklarının firmaların yatırım motivasyonunu artırdığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, özellikle ihracat ağırlıklı faaliyet gösteren firmaların yatırım duruşu daha olumlu bir seyir içinde olmuştur.

Firmaların yatırım planları arasında makine teçhizat, enerji ve üretim tesisi yatırımları öne çıkmaktadır. Artan enerji maliyetlerinin GES ve RES yatırımlarını güçlendirdiği gözlenmiştir. Sektörel olarak bakıldığında, imalat sektöründe dış talebin canlı olduğu alt sektörlerde kapasite artırmaya yönelik yatırımlar güçlü seyretmektedir. Hizmet ve ticaret sektöründe pandemi sonrasında artan taleple karşı karşıya olan lojistik sektöründe depo ve araç yatırımları ön planda iken, konaklama sektöründe yenileme yatırımları artış göstermektedir. Perakende sektöründe talep koşulları olumlu seyreden bazı hazır giyim ve dayanıklı mal firmalarında da yeni mağaza açmaya yönelik yatırım planları dikkati çekmektedir. Arsa ve üretim maliyetlerinin yüksekliği konut sektöründe yatırım iştahını baskılayarak, beklenen konut finansman desteklerine bağlı olarak firmaların yatırım arayışlarının güçlendiği gözlenmiştir.

Firmalar gelecek altı aylık dönemde istihdamı koruma eğilimlerini sürdürmektedir. Önümüzdeki dönemde kapasite artışı planlayan firmalar dışında istihdam artış eğilimi sınırlıdır. Firmaların üretim sürecinde otomasyon artışı ve verimlilik artırma çabaları istihdam artışını sınırlayan bir faktör olarak belirtilmektedir. Asgari ücrete yapılan artış oranının ve EYT düzenlemesinin özellikle emek-yoğun sektörlerde istihdam planları üzerinde belirleyici olacağı anlaşılmaktadır.

Grafik 2: Firmaların Yatırım Duruşu* (Gelecek 12 Aylık Dönem, %)

Kaynak: TCMB RESİM.

* Yatırım Duruşu, firmaların gelecek 12 aylık dönemdeki yatırım iştahı dikkate alınarak yapılan değerlendirmeyi göstermektedir. Fark olarak gösterilen seri, yatırım duruşu olumlu olan firmalar ile olumsuz olan firmalar arasındaki farkı göstermekte olup yatırım duruşundaki değişimin boyutuna değil firmalar arası yaygınlığına ilişkin bilgi sunmaktadır.

Firmaların işletme sermayesi finansmanına yönelik ihtiyaçları, gerileyen hammadde fiyatları ve iyileşen nakit akışlarının etkisiyle bir önceki çeyreğe kıyasla bir miktar azalmıştır.

Düşen hammadde fiyatlarına ve döviz kurunda gözlenen istikrara rağmen çeyrek genelinde işletme sermayesi ihtiyacının yüksek seyretmesi, enerji giderlerine bağlı artan maliyetlerle ilişkilendirilmiştir. Nakit akışında yaşanan iyileşme işletme sermayesi ihtiyacını azaltan bir unsur olarak dile getirilirken, yatırım finansmanı konusunda özellikle uzun vadeli finansman ihtiyacına yapılan vurgunun sürdüğü görülmüştür.

Son düzenlemelerle birlikte, kredi koşul ve standartları ağırlıkla ticari kredi faizlerindeki düşüğe bağlı olarak gevşeme göstermiştir. Çeyrek genelinde vade ve limitlere yapılan vurgu devam ederken, kredi ihtiyacının karşılanma oranının yüksek seyrini koruduğu gözlenmiştir. TCMB kaynaklı ihracat ve yatırım kredilerinin destekleyici rolü dile getirilmeye devam etmiştir.

Maliyet baskısındaki hafifleme dördüncü çeyrekte devam etmiştir.

Döviz kuru ve işgücü maliyetlerine yapılan vurgu belirgin oranda gerilerken, girdi ve tedarik maliyetlerindeki artışlara ilişkin aktarımların azaldığı görülmüştür. Emtia ve navlun fiyatlarındaki dengeli seyir ile tahıl koridorunun açılması firmalar üzerindeki girdi kaynaklı maliyet baskısının gevşemesinde etkili olmuştur. Diğer taraftan enerji, ekim ve kasım aylarında daha belirgin olmak üzere çeyrek genelinde en çok vurgulanan maliyet unsuru olarak ön plana çıkmıştır.